

6. Novikov, Lev. Semanticheskoe pole. In *Russkiy yazyk. Entsiklopediya*, edited by Yuriy Karaulov, 458–459. Moskva: Bolshaya Rossiyskaya entsiklopediya: Drofa, 1997.
7. *Polevyie struktury v sisteme yazyka*. Edited by Zinaida Popova. Voronezh: VGU, 1989.
8. Sternin, Iosif. *Leksicheskoe znachenie slova v rechi*. Voronezh: VGU, 1985.
9. Sternin, Iosif. Kommunikativnaya model znacheniya i eyo ob'yasnitelnyie vozmozhnosti. In *Semantika slova i sintaksicheskoy konstruksii*, 15–23. Voronezh: VGU, 1987.
10. Apresyan, Yuriy. *Leksicheskaya semantika (sinonimicheskie sredstva yazyka)*. Moskva: Nauka, 1974.
11. Globina, Lyudmila. “Mozhливosti komunikativnoyi modeli znachennya pri sistemnomu opisi funktsionuvannya odynits leksiko-semantichnogo polya partitivnoyi leksiki.” *Visnik Poltavskogo pedagogichnogo Institutu im. V.G. Korolenka. Filologichni nauki* 1(1998): 116–125.
12. Popova, Zinaida, and Iosif Sternin. *Leksicheskaya sistema yazyka (vnutrennyaya organizatsiya, kategorialnyi apparat i priyomy izucheniya)*. Voronezh: VGU, 1984.

УДК 811.133.1'25:74

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФРАНЦУЗЬКИХ ТЕРМІНООДИНИЦЬ МИСТЕЦТВА ХХІ СТОЛІТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Голтвяниця Н. Ю., к. філол. н., доцент
Серга Н. В., ст. викладач

Запорізький національний технічний університет
вул. Жуковського, 64, м. Запоріжжя, Україна
nadiya.yurivna@gmail.com, nvs2808@yahoo.fr

Стаття присвячена терміноодинацям французьких назв течій мистецтва ХХІ століття. Основна увага приділяється їх структурно-семантичним особливостям та способам перекладу українською мовою. За структурою переважна більшість термінів є двокомпонентними та багатоконпонентними. При перекладі проаналізованих термінів були використані інтернаціоналізми, семантичні еквіваленти, калькування (морфемне або лексичне), транскодування (транскрипція і транслітерація), смисловий розвиток з трансформаційними прийомами.

Ключові слова: терміни сучасного мистецтва, мистецтво Франції, художні течії, структурна модель, перекладацькі трансформації.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФРАНЦУЗСКИХ ТЕРМИНОЕДИНИЦ ИСКУССТВА ХХІ ВЕКА И ОСОБЕННОСТИ ИХ ПЕРЕВОДА НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

Голтвяниця Н. Ю., к. філол. н., доцент
Серга Н. В., ст. преподаватель

Запорожский национальный технический университет
ул. Жуковского, 64, г. Запорожье, Украина

Статья посвящена терминоединицам французских названий течений искусства ХХІ века. Основное внимание уделяется их структурно-семантическим особенностям и способам перевода на украинский язык. По своей структуре большинство терминов – двухкомпонентные и многокомпонентные. При переводе проанализированных терминов были использованы интернационализмы, семантические эквиваленты, кальки (морфемные и лексические), транскодирование (транскрипция и транслитерация), смысловое развитие с трансформационными приемами.

Ключевые слова: термины современного искусства, искусство Франции, художественные течения, структурная модель, переводческие трансформации.

STRUCTURAL AND SEMANTIC CHARACTERICS OF FRENCH XXI CENTURY ART TERMS AND THEIR TRANSLATION INTO UKRAINIAN

Goltvyanytsya N. Y., Candidate of Philological Sciences, lecturer
Serga N. V., senior lecturer

*Zaporizhzhya National Technical University
Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine*

The contemporary art world is open to everybody from every country and there should be no language barrier for communication. Every year many French artists come to Ukraine with their works. So, it is necessary to speak about these cultural events and translate correctly into Ukrainian all the terms from art object and event description.

For our investigation, we have chosen as material the online French encyclopedia of contemporary art. We have analyzed the terms naming contemporary artistic movements.

By their structure the terms can be divided into one-, two-, three- and more component terms. The first ones are the less numerous. It can be explained by the specificity of art development: the contemporary artistic movements appeared from the previous ones. So, their names have names of previous movements as one of components and the others components reflect their peculiarities and difference. The same is for Ukrainian equivalents. But within the first group the names with the component *néo-* are semantically two component terms. So they can be translated into Ukrainian by a term with prefix *нео-* or by a construction with the adjective *новий*.

It has been determined that the most numerous are two component terms. They are formed by the model N+A and translated by A+N. The multicomponent terms are also numerous and various but by their structure they can be reduced to the same model N+A. Some components are added by coordination and formally are separated by coma. But the ways of translation are the same as for one and two component terms.

In Ukrainian equivalents components order N+A changes for A+N and coordination relation changes for subordination.

Sometimes plural in French changes into singular in Ukrainian. Generally abstract nouns in French when used in plural mean different kinds of the same notion. But into Ukrainian they are translated by singular forms.

Or some French terms with the same radical are translated into Ukrainian by terms with different synonymous radicals. Adjectives and nouns with the same radical can be translated by one Ukrainian noun.

Transformations used for translation into Ukrainian are transcoding, semantic development, semantic equivalents, borrowing and loan translation, word-for-word translation.

Key words: contemporary art terms, French art, artistic movements, structural model, translation transformation.

Актуальність та сучасний стан дослідження проблеми. У ХХІ ст. – столітті надшвидких комунікацій – однією зі сфер, де міжкультурна комунікація потребує швидкого обміну інформацією, є сфера сучасного мистецтва. Артисти подорожують світом, організують експозиції, знайомлячи зі своєю творчістю різні країни. І якщо відвідувачі цих експозицій переважно сприймають витвори мистецтва інтуїтивно, на рівні емоцій, то організатори, критики, експерти мають володіти актуальним переліком понять та терміноодиниць для повноцінної міжкультурної комунікації у сфері мистецтва.

Щороку до України в межах фестивалю “Французька весна” і не тільки французькі митці привозять свої творчі доробки. Коли ж ідеться про висвітлення в медіа цих заходів, постає питання коректного українського перекладу французької термінології. А відтак розгляд французьких терміноодиниць мистецтва ХХІ ст. вбачається актуальним.

Матеріалом нашої наукової розвідки ми обрали аудіо-енциклопедію візуальних мистецтв, зокрема розділ з класифікацією сучасних напрямків мистецтва [1].

Мета й завдання статті полягають у тому, щоб схарактеризувати основні структурні моделі назв течій мистецтва ХХІ століття з огляду на їх семантику та з’ясувати можливі варіанти їх перекладу українською мовою.

Зважаючи на те, що перелік сучасних артистичних напрямів є достатньо великим, а термінологічний апарат, як і сама глобальна назва мистецької епохи початку ХХІ століття, досі лишаються остаточно не сформульованими [2; 3], ми вирішили зупинитися саме на них.

Предметом нашого дослідження стали структурно-семантичні особливості терміноодиниць – французьких назв течій мистецтва ХХІ ст. та способи їх перекладу українською мовою.

Лінгвальні особливості термінологічного апарату найсучаснішого мистецтва, як не дивно, стають об'єктом наукової розвідки і лексикографічних пошуків митців і мистецтвознавців, а не лінгвістів. Значний інтерес перших пояснюється нагальною потребою випускати каталоги та презентувати сучасні твори в міжнародному просторі, де між митецькими осередками не буде кордонів саме через мовні непорозуміння на рівні термінології. Серед вітчизняних дослідників вагомий внесок зробили Г. Вишеславський та О. Сидор-Гібелінда, автори “Термінології сучасного мистецтва” [4], яку продовжують доповнювати новими терміноодиницями [5–7]. Терміноодиниці різних сфер мистецтва ставали об'єктами досліджень В. Іващенко [8], Ю. Рисіч [9], О. Рубан [10] та ін.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши назви течій сучасного мистецтва ХХІ ст., ми звернули увагу, що їх можна поділити на дві великі групи:

1 – назви є похідними від назв течій попередніх століть, де один компонент – назва старої течії, а інші – панівний аспект, який відрізняє цей напрям від попередніх та подібних напрямів: *réalisme formel* – формальний реалізм, *réalisme “Brechtien”* – “Брехтівський” реалізм, *réalisme hyperréaliste* – гіперреалістичний реалізм;

2 – один компонент – жанр живопису *figuratif, abstrait, allusif*, а інші – його особливості в кожному окремому напрямі: *figural imaginaire, Visionnaire, médiumnique, fantasmatique* – фігуративізм вигаданий, віщунський, медіумічний, фантазматичний; *figural imaginaire, proche du “Surréalisme” historique* – фігуративізм вигаданий, близький до історичного сюрреалізму; *figurations traditionnelles* – традиційні зображення; *figurations douces* – малоконтрастні зображення; *figurations enlevées* – піднесені зображення; *figurations “Expressionnistes” matiéristes* – мат’єристські “Експресіоністські” зображення; *figurations expressionnistes, mélangées, entre couleurs, matières et gestualité* – експресіоністські зображення зі змішанням кольорів, матеріалів та жестів.

При перекладі українською мовою ці особливості зберігаються, але, відповідно до мовних норм мови перекладу, атрибут, переважно прикметник, переміщується з постпозиції у французькій мові у препозицію в українській.

За структурою серед термінів-назв течій можемо виокремити одно-, дво- та багатокомпонентні.

Однокомпонентні серед проаналізованих лексем є найменш уживаними, що можна пояснити тим, що переважна більшість назв сучасних течій є похідними від раніше наявних. Наприклад, *Néo-BD* – нео-комікси або нові комікси; *Néo-figuratif* – неофігуративізм або новий фігуративізм; *Néo-Pop* – неопоп (нео-поп) або новий поп; *Néo-minimalisme* – неомінімалізм або новий мінімалізм. Формально французькі терміни є однокомпонентними, хоч і похідними, утвореними за допомогою компонента *Néo-*, пишуться через дефіс. В українській мові еквіваленти представлені синонімічними парами, де компонент *Néo-* передається префіксом *нео-*, який пишеться разом чи через дефіс або ж з прикметником *новий* у відповідній родово-часовій формі.

Усі проаналізовані двокомпонентні терміни утворено за моделлю *N+A* в однині чи множині: *art cinétique* – кінетичне мистецтво; *citationnisme culturel* – культурний цитаціонізм; *citationnisme objectal* – об'єктний цитаціонізм. При перекладі українською отримуємо відповідно модель *A+N*.

Привертає увагу використання форм однини/множини в назвах течій. Приміром, родова назва однієї з течій – *Art singulier* – своєрідне мистецтво, вживається в однині, яка зберігається при перекладі українською. Коли ж ідеться про різновиди, то використовується форма множини, а через кому подається назва течії, близької їй раніше відомої течії. Остання може бути як у множині, так і в однині. Отже, термін стає багатокомпонентним: *Arts singuliers, primitivisme* – своєрідне мистецтво, примітивізм; *Arts singuliers, art brut* – інстинктивне мистецтво; *Arts singuliers, naïfs, populaires, enfantins* – наївне мистецтво,

народне, дитяче. При перекладі українською назва родового поняття зберігається в однині, як і назви підвидів. Використання множини у французькій мові можна пояснити тим, що, коли іменник на позначення абстрактного поняття вживається у множині, він втрачає свій узагальнюючий характер і перестає бути родовим поняттям.

В окремих випадках однокореневі субстантивовані прикметник та іменник однаково перекладатимуться українською мовою іменником: *abstrait mixte* – мішана абстракція; *abstraction géométrique* – геометрична абстракція.

Однокореневі у французькій мові терміни можуть перекладатися українською різнокореневими, де один буде власне українського походження, а інший – запозиченням, наприклад, з латини. У наступному прикладі звертаємо також увагу на використання множини/однини: *figurations traditionnelles* – традиційні портретні зображення; *figurations douces* – малоконтрастні портретні зображення; *figurations enlevées* – піднесені портретні зображення; “*Figuration libre*” – вільне портретне зображення; *Figural imaginaire* – вигаданий фігуративізм.

Проаналізовані багатокомпонентні терміни представлено більшим різноманіттям моделей, однак, узагальнено, усі вони семантично утворені за моделлю Іменник+Атрибут, де останній може бути поширеним. До того ж, окремі елементи можуть відокремлюватися комою, що не є типовим для терміноодиниць зокрема, та і словосполучень взагалі. На них також поширюються ті ж самі зауваження, що й до одно- та двокомпонентних термінів.

Наведемо приклади з поясненнями і коментарями щодо структури й особливостей перекладу.

A+N1, N2: *Néo-figuratif, Citations* – Неосимволізм із посиланнями. При перекладі українською зв'язок прилягання замінюється прийменниковим керуванням.

A1, N1+N2+A2: *Néo-figuratif, Figurations plus ou moins allégoriques* – Неофігуративізм, більш чи менш алегоричні портретні зображення. Різнокореневі еквіваленти при перекладі.

N1+prép+N2+A1+A2: *Œuvres à jeux optiques subjectifs* – твори з візуально-оптичними комбінаціями. Другий іменник переходить у постпозицію, а прикметники в мові перекладу об'єднуються в один складний.

N1+A1+N2, A2+A3: *Abstraction géométrique “All over”, construit doux* – геометрична малоконтрастна побудована абстракція. Зв'язок прилягання замінюється на узгодження з переходом головного слова-іменника в постпозицію та заміною другого іменника-англіцизма українським прикметником.

N1, A1+A2: *abstraction, non construit informel* – неформальна непобудована абстракція; *figurations “Expressionnistes” matiéristes* – експресіоністські мат'єристські зображення. Головне слово стає в постпозицію, зв'язок узгодження.

N1, A1+A2+A3: *abstraction, non construit, informel, gestuel* – неформальна непобудована, спонтанна абстракція. Головне слово стає в постпозицію, зв'язок узгодження.

N1+A1, A2+prép+N2+A3: *figural imaginaire, proche du Surréalisme historique* – вигаданий символізм, близький до історичного сюрреалізму. Іменники переходять у постпозицію в обох частинах словосполучення, зв'язок узгодження зберігається.

N1+A1, A2, prép+N2, N3+conj+N4: *figurations expressionnistes, mélangées, entre couleurs, matières et gestualité* – експресіоністські портретні зображення зі змішанням кольорів, матеріалів та жестів.

N1+prép+N2+P.Pr+N3+prép+N4: *abstrait avec signes formant des graphies, sans sens* – абстракція з графічним зображенням знаків, незмістова. Головний член словосполучення – субстантивовані прикметник – перекладається абстрактним іменником, діеприкетниковий зворот передається словосполученням з прийменниковим зв'язком керування, а атрибут *prép+N4* перекладається прикметником, який відокремлюється комою.

N1, N2+prép+N3+prép+N4: allusif, inclusion de figures, (ou objets réels) dans l'abstrait – алегорія зі включенням фігур, облич (або реальних об'єктів) в абстракцію. Зв'язок прилягання трансформується у прийменникове керування.

N1, N2+A1+A2+prép+N3: allusif, approche plus globale, mais légère, de la figure – алегорія з більш глобальним, але легким підходом до обличчя. Зв'язок прилягання трансформується у прийменникове керування.

N1, N2+A1+prép+N3+prép+N4: allusif, approche plus soutenue de la figure et des matières – більш витончений підхід до обличчя та речовин. Постпозиція головного іменника в першій половині словосполучення при перекладі.

Висновки та перспектива подальших досліджень. Отже, проаналізувавши структурно-семантичні особливості французьких терміноодиниць мистецтва XXI століття та способи їх перекладу українською мовою, доходимо таких висновків:

1. Назви течій можна поділити на дві великі групи: 1) Назви є похідними від назв течій попередніх століть, де один компонент – назва старої течії, а інші – панівний аспект, який відрізняє цей напрям від попередніх та подібних напрямів; 2) Один компонент – жанр живопису figuratif, abstrait, allusif, а інші – його особливості в кожному окремому напрямі.
2. За структурою переважна більшість є двокомпонентними зі структурою N+A та багатоконпонентними термінами з різноманітними структурами, які можна семантично привести до моделі Іменник+Атрибут. Поширеним серед багатоконпонентних термінів є зв'язок прилягання з відокремленням комою.
3. Основними способами перекладу є: використання інтернаціоналізмів, семантичних еквівалентів, калькування (морфемне або лексичне), транскодування (транскрипція і транслітерація), смисловий розвиток з трансформаційними прийомами: додаванням та відніманням слів.

Результати дослідження доцільно використовувати на заняттях з французької мови для сенсифікації студентів-перекладачів до вивчення та знання нових ресурсів для адекватного українського перекладу французької термінології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аудіоенциклопедія візуальних мистецтв [електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.oeuvrequiparle.com/decouverte/?page_id=600
2. Art Ukraine. Модерне і сучасне мистецтво. Чи потрібен пошук дефініцій : [електронний ресурс]- Режим доступу: <http://artukraine.com.ua/a/moderne-i-suchasne-mistectvo-chi-potriben-poshuk-novikh-definiciy/#.WStHCzclGM9>
3. Art Ukraine. Модерное, современное и новейшее искусство- Art Ukraine [електронний ресурс]. Режим доступу: http://artukraine.com.ua/a/moderne-sovremennoe-i-noveyshee-iskusstvo-popytka-osmysleniya-ponyatiy/#.WStHFzclGM_
4. Вишеславський Г., Сидор-Гібелінда О. Термінологія сучасного мистецтва: означення, неологізми, жаргонізми сучасного візуального мистецтва України / Гліб Вишеславський, Олег Сидор-Гібелінда. – Paris ; Kyiv : Terra Incognita, 2010. – 413 с.
5. Сидор-Гібелінда О. Наступні 25: Доповнення до “Термінології сучасного мистецтва” / О. Сидор-Гібелінда // Сучасне мистецтво. – 2012. – Вип. 8. – С. 295–303. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/S_myst_2012_8_29
6. Сидор-Гібелінда О. Доповнення до словника термінів сучасного мистецтва / О. Сидор-Гібелінда // Сучасне мистецтво. – 2012. – Вип. 8. – С. 304–308. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/S_myst_2012_8_30
7. Сидор-Гібелінда О. Доповнення до словника термінів сучасного мистецтва / О. Сидор-Гібелінда // Сучасне мистецтво. – 2013. – Вип. 9. – С. 135–142. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/S_myst_2013_9_20

8. Іващенко В. Л. Лінгвоконцептуальна репрезентація фрагментів когніції в термінопросторі української мистецтвознавчої картини світу: автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.01 / В.Л. Іващенко ; НАН України. Ін-т укр. мови. — К., 2007. — 34 с.
9. Рисіч Ю. Й. Становлення й розвиток терміносистеми художнього розпису в українській мові : Автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Ю. Й. Рисіч; Дніпропетр. нац. ун-т. — Д., 2003. — 20 с.
10. Рубан О. Л. Становлення термінологічного апарату аналізу музичних форм: автореф. дис... канд. мистецтвознав.: 17.00.03 / О.Л. Рубан; Нац. муз. акад. України ім. П.І.Чайковського. — К., 2005. — 20 с.

REFERENCES

1. *L'Encyclopédie sonore des Arts Visuels*. Accessed April 05, 2017. http://www.oeuvequiparle.com/decouverte/?page_id=600
2. *Art Ukraine*. “Модерне і сучасне мистецтво. Чи потрібен пошук дефініцій.” Published June 09, 2016. <http://artukraine.com.ua/a/moderne-i-suchasne-mistectvo-chi-potriben-poshuk-novikh-definiciy/#.WStHCzclGM9>
3. *Art Ukraine*. “Модерное, современное и новейшее искусство”. Published June 01, 2016. http://artukraine.com.ua/a/modernoe-sovremennoe-i-noveyshee-iskusstvo--popytka-osmysleniya-ponyatiy/#.WStHFzclGM_
4. Вишеславський Гліб, Олег Сидор-Гібелінда. *Термінологія сучасного мистецтва: означення, неологізми, жаргонізми сучасного візуального мистецтва України*. Paris; Kyiv: Terra Incognita, 2010.
5. Сидор-Гібелінда, Олег. “Наступні 25: Доповнення до “Термінології сучасного мистецтва”.” *Сучасне мистецтво* 8 (2012): 295–303. http://nbuv.gov.ua/UJRN/S_myst_2012_8_29
6. Сидор-Гібелінда, Олег. “Доповнення до словника термінів сучасного мистецтва.” *Сучасне мистецтво* 8 (2012): 304–308. http://nbuv.gov.ua/UJRN/S_myst_2012_8_30
7. Сидор-Гібелінда, Олег. “Доповнення до словника термінів сучасного мистецтва.” *Сучасне мистецтво* 9 (2013): 135–142. http://nbuv.gov.ua/UJRN/S_myst_2013_9_20
8. Іващенко, Вікторія. “Лінгвоконцептуальна репрезентація фрагментів когніції в термінопросторі української мистецтвознавчої картини світу.” Автореф. дис. д-ра філол. наук, НАН України. Ін-т укр. мови, 2007.
9. Рисіч, Юрій. “Становлення й розвиток терміносистеми художнього розпису в українській мові”. Автореф. дис. канд. філол. наук, Дніпропетровський національний університет, 2003.
10. Рубан, Ольга. “Становлення термінологічного апарату аналізу музичних форм”. Автореф. дис. канд. мистецтвознав., Національна музична академія України ім. П.І.Чайковського, 2005.

УДК 81'42:811.11

ОСОБЕННОСТИ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ РЕАЛЬНЫХ ЖИВОПИСНЫХ ПОЛОТЕН В ЭКФРАСИСНОМ КОМПЛЕКСЕ

Иванченко А. В., к. филол. н.

*Одесский государственный экологический университет
ул. Львовская, 15, г. Одесса, Украина*

andrey.ivanchenko.86@gmail.com

В настоящей статье рассматриваются экфрасисные комплексы, выраженные собственно экфрасисом, данным в его контекстном окружении. Авторы художественных произведений в большинстве случаев описывают реально существующие картины, но иногда последние могут существовать только в воображении писателя. При описании реальных полотен автор ограничивает себя определенными рамками реальности и должен проявлять четко очерченную степень объективности.

Ключевые слова: экфрасисный комплекс, экфрасисное описание, изобразительный ряд, перцептивные характеристики, культурно-историческая составляющая.